

2) शिवा यदा हि विर्मज्य ग्लानिर्वेति अरत् ।
अद्भुतानम् अविर्ज्य अदाथानम् अद्भुतानम् ॥११॥

2

आलोच्य लोकोऽयं व्याधेदेवकृतः श्रीगणेशपदगीतायाः
अन्यथाः नामकाः चतुर्थोऽध्यायः ३५ कलिः ।

लोकोऽयं पश्यन् परमेश्वरस्य अवताररूप परिग्रहस्य
कारणं वर्णते उपरि श्रीकृष्णेन ।

कारणं विना कार्यं न सम्भूयते । श्री उपरिः अवताररूपेण
इह लोके आगमनमपि विना कारणं न भवति । अतः यदा विर्मज्य
ग्लानि तथा अविर्मज्य अद्भुतानम् भवति तदा हि श्री उपरि विर्मज्य
अविर्मविनाशाय च आविर्भवति । कः तव विर्मः ? विर्मः ई - धातुनिष्पन्नः

ई + झन् = विर्म । ई धातुने अर्थ विवर्णने पोषणं वा ।

अथ उपरि २ वि ईकवम् - ७

श्रीकण्ठे यः विवर्णति अः विर्मः । ईकं च विर्मकाङ्क्षे - धृतिरुक्ता
दमोऽङ्क्षेयं लोचमिन्द्रियानिग्रहः ।

धीर्विद्या अत्र मलोपो दक्षकं विर्मनश्चनम् - इत्

वैर्य - श्रमा -

अङ्क्षेय - लोच - इन्द्रियानिग्रह - धी - विद्या

- अत्र - अनेकेषु : १ हि दक्षार्थि विर्मनश्चनम् । अथैव अदोषाणां विनाशे
विर्मज्य ग्लानिः तथा अविर्मज्य अद्भुतानम् ज्ञायते । अतश्चिन् विर्मविपर्यये
उपरि रक्षार्थं श्री उपरि वैश्वीं मायाम् आश्रित्य अवताररूपेण
आविर्भवति ।

यदा इमं पूर्वं शिरण्यकक्षिणोः अत्राचार्यं नृसिंहावताररूपेण,
रावणस्य अत्राचार्यं रामावताररूपेण श्री उपरि उग्रं रक्षितम् ।

इत्थं प्रयोजनानुसारं परमपुरुषस्य पुनः पुनः आविर्भावं ज्ञायते -
- इति ईश्वरवचनम् ।

ॐ परिसमाय अहिनां विनाशाय च दुष्कृतम् ।
वर्त्मनाऽऽपत्तार्थाय अह्नुवाप्ति युगे युगे ॥२०॥

3

अलोका अयं क्लेशकः व्याधदेवकृतः श्रीमद्भगवद्गीतायाः
अध्याय ११ काव्ये नामकः चतुर्थोऽध्यायः इत्युक्तः । अस्मिन् क्लेशके

अस्मिन् क्लेशके अवतारनाम परं स्वर्ग प्रतिपादितं
उपमया श्रीकृष्णेन ।

प्रयोजनानुसारं परंपरुष्म्य पुनः पुनः आविर्भावः कृत्यते
इह लोके यथा पूर्वं शिर्याकक्षिपोः अश्यागरा नृसिंह
अवताररूपे, रावणस्य अश्यागरा रामावताररूपेण उपवत्तुं
रक्षितम् । अविः पुण्यवन्तः वेदविहितं कर्मानुष्ठानपरायणाः । ते
अदुर्गुणैः दृष्टिः । अगाधविपरायणाः दुर्गुणाः अदुर्गुणानां
विद्वन्नाकारणं अस्ति । ते अकारणं अदुर्गुणानां तथा धार्मिकानाम्
अश्यागरं कुर्यान्ति । तेषां दुर्गुणानां श्रेष्ठेषु यदा ईश्वराणां
लक्ष्मिणो अस्ति, तदा अदुर्गुणानां वर्यार्थं पुरमाया अनुसूच्यते
अविर्भवति ।

4

अङ्गनाम् सुराणां विनाशं विनाशं अकियति। पके
पापीनां विनाशे, तत्रा पापज्ञ-क क्रमे ईश्वर शासनं तत्रा विनाशः
पुनः अङ्गनापते अतः तेष्वान् शीकृषः अर्जुनं उक्तवान्—

- "परिनिर्णय आदिनां अङ्गनामि युगे युगे, इति ॥

परिणामाय अर्चिताः अमुवाप्ति युगे युगे इति ॥

5

यथा मां प्रपद्यते अङ्गुष्ठोऽपि उदात्तम् ।

अथ वर्धमानुवर्धते अनुयाः पार्थ अर्चिताः ॥”

उद्धृतः अयं श्लोकः व्यासदेवकृतः श्रीभद्रदेवदत्तगीतायाः ज्ञानयोग
प्रतिबन्धोर्ध्वोऽप्यायुः प्रथमः ।

अस्मिन् श्लोके उक्तं श्रीकृष्णेन परमात्मानं दिव्यं कर्म
हृन्मज्जानिनः अकाशां ईश्वरः कथं आविर्भवति अत्र एव वर्णितः ।

ईश्वरः अर्चयामी अर्चयुः शीवेभु उत्र अकृतानम् किन्तु
अविश्वं अनाः ईश्वरस्य दिव्यं हृन्मज्जकर्म च अङ्गुष्ठात् अत्र अविश्वं
अनुश्रवणेन विजयन्ति ईश्वरस्य दिव्यं हृन्मज्जकर्म च च न अविश्वं
बुद्धिगम्यम् । केवलं अत्रियुक्तेन ज्ञानपत्रा ज्ञेनेन उत्र हृन्मज्ज
कर्म च ज्ञायते । एवं विधि ज्ञानिनः यथा यथा ईश्वरं

चिन्तयन्ति, ईश्वरः अदा अदा तेषु आत्मानं प्रकाशयति ।

अथा शक्तु - ईश्वरः यथा ईश्वरं चिन्तयन्ति अत्रैव ईश्वर

- तेषु प्रकाशमानः भवति । यथा - ननु - यज्ञोदात्तं प्रति

पुत्ररूपेण, सुदामां प्रति अश्वरूपेण, हनुमन्तुं प्रति प्रह्लरूपेण

परमात्मा आत्मानं प्रकाशयति ॥